O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"
Chirchiq davlat pedagogika
universiteti rektori
G.I. Muxamedov
____
2023 yil "20" 08 ________

TARIX FANINING NAZARIY ASOSLARI
O`QUV DASTURI

Bilim sohasi:	100000 – Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000 – Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60111100-Tarix

Chirchiq – 2023

CamScanner yordamida skanerlangan

Fan/modul kodi TFNA405		O'quv yili 2026-2027	Semestr VIII	ECTS - Kreditlar 5
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Tarix fanining nazariy asoslari	60	90	150

2.

I. Fanni o'qitishdan maqsad – "Tarix fanining nazariy asoslari" fanini talabalarga tarix fanining tadrijiy rivojlanish bosqichi, antropologik yondoshuv, tarix fanining tarmoqlari va tuzilmalari, siyosiy, harbiy, diniy tarix, fanning tarixi, ayollar tarixi va gender tadqiqoti, san'at tarixi, intelektual tarix, madaniyat tarixi, diplomatiya tarixi, milliy tarix va tarixchilarning baynalmilal aloqalari labilar haqida yetarli bilim va ma'lumot berishdan iborat.

Fanning vazifasi - tarix fanining maxsus usullari bilan birgalikda ilmiy tadqiqotlaming umumiy usullari, shuningdek, boshqa fanlardan tarix faniga o'tgan usullar tahlil qilinadi. Bundan tashqari, tarixiy bilimlaming yangi paradigmalariga aylangan yangi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratiladi. Talabalar bu o'quv kursidan, birinchidan, tarixiy tadqiqot usullari va yo'nalishlari haqidagi nazariy bilimga ega bo'lsa, ikkinchidan, ulami zamonaviy tarixiy tadqiqotlarda qanday qo'llash mumkinligini o'rganadi.

II. Nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)
II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. "Tarix fanining nazariy asoslari" faniga kirish

Metodologiya tushunchasi Metodologiya tarixiy bilish faoliyatini nazariyasi sifatida qo'yilishi. Tarix fani metodologiyasi. uslubi Uslubini aniqlash. Uslubning strukturasi. Ushiblar darajasi: falsafiy, umumiy fan maxsus tarixiy-aniq muammoli. Uslublaming o'zaro bog'liqlik darajasi. Tarix fani metodologiyasining rivojlanishidagi asosiy bosqichlar. Tarix fani metodologiyasi kursi: "klassik", "noklassik", "postnoklassik"bosqichlari.

2-mavzu. Tarixiy bilishning o'ziga xosligi

Bilish obyekti. Tarix fanini bilish obyekti. Insoniyat tarixi. Tarix fanining umumiy tasnifi. Tarix fanida fanlararo yondashuvdan foydalanish. Tadqiqot predmeti. Tadqiqot masalalarining qamrovi va xususiyatlari. Tarix fani haqidagi yo'nalishlar. Fanning tadrijiy rivojlanish bosqichi. Antropologik yondashuv. Tarix fanining tarmoqlari va tuzilmalari. Siyosiy, harbiy, diniy tarix. Fanning tarixi. Ayollar tarixi va gender tadqiqoti. San'at tarixi. Intelektual tarix. Madaniyat tarixi. Diplomatiya tarixi. Milliy tarix va tarixchilaming baynalmilal aloqalari.

CamScanner yordamida skanerlangan

3-mavzu. Tarixiy bilishning tamoyillari

Ijtimoiy va tabiiy fanlar uslublarining o'zaro bogiiqligi. Tadqiqot obektining o'ziga xosligi. O'tmish haqida atasavvur. O'tmish va hozirgi kun. Bilishning retrospektiv xarakteri. Tarixni o'rganishda mafkurani, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy vaziyatga ta'sir etgan omillar. Ikki karra subektlangan bilim. Fikrlar xilma-xilligi. Tarix fanining kompleks xarakterliligi.

4-mavzu. Tarixiy manba, axborot va uning xususiyatlari

Axborotning nazariy manba sifatidagi o'mi. Manba axborot tashuvchi. Axborot. Yaqqol va yashirin axborot. Belgilangan va belgilanmagan axborot. Axborotning yetishish va yetishmaslik muammosi. Ilk manba. Birinchi axborot. Manbaning axborotli tugullanmasligi. Manbalaming mazmuniga sistemali yondoshuv. Manbaning matni. Asosiy va qo'shimcha manbalar. Tarixchining manbalardan tashqari bilimi.

5-mavzu. Tarixiy dalil va uning interpretatsiyasi

Dalil. Tushuncha to'g'risidagi bahslar. XIX asrda dalilga sig'inish. Dalil tadq-iqotlarining natijasi. Interpritatsiyaning "yumshoqligi"va dalilning "mustahkamligi". Dalilning haqiqiyligi va uni anglash. Dalilning guruhlari va xususiyati bo'yicha mohiyati. Tarixiy borliq dalillarining turlar Tarixiy dalil tizimi, tarixga ta'sir etish omillari va mohiyati.

6-mavzu. Tarix fani metodologiyasida asosiy falsafiy yondoshuvlar

Falsafiy maktablaming va yo'nalishlaming ta'siri. Pozitivizm. Tarixda sabab va oqibatlami chuqur anglashni inkor qilish. Jamiyat evolitsiyasi. Tarixni materialistic tushunish. Tarix bu sinflar kurashi. Ishlab chiqarish va ishlab chiqarish munosabatlari taraqqiyoti dialektikasi. Neokantchilik. Lingvistik burilish. Matn tahlili. Tarixni o'rganishda obektiv fikr bo'lolmaslik g'oyasi. Tarixni adabiyotga almashtirishga urinish. Poststrukturalizm. Dalillarga bo'lgan munosabat. Ichki munosabatlar. Postmodemizm. Strukturalizm.Tizimli uslub va fiinksiyaviy tahlil. Ekzistensionalizm.

7-mavzu. Tarix fani tadqiqotlarida umumfan uslublari

Mantiqiy va tarixiy uslub. Tarixiy uslub, voqea sabablarining ochilishi. Taxminlardan aniqlikka o'tish. Sistemalik yondoshuv va sistemalik tahlil. Induksiya, deduksiya. Tahlil va sintez. Modellashtirish. Matematik modellashtirish

8-mavzu. Tarix fani tadqiqotlarida maxsus tarixiy uslublar

Tarixiy-genetik uslub. Retroprostektiv uslub. Genetik uslub o'tmishdan hozirgacha. Retroprospektiv uslub bugundan o'tmishgacha. Sinxron uslub. Xronologik uslub-tarixiy xodisalami ketma-ketligini,vaqtida o'rganish. Diaxron uslub. Xronologik uslubtarixiy xodisalani ketma-ketligini, vaqtida o'rganish. Diaxron uslub. Tarixiy taqqoslash uslubi. Tarixiy tipologik uslub.

CamScanner yordamida skanerlangan

Tarixiy tizimli uslub.

9-mavzu. Tarix fani tadqiqotlarida matematik uslublarning qo'llanilishi

Matematik uslublar. Ommaviy jarayonlarning rivojlanishida qonuniyatlami va tendensiyalani aniqlashda matematik uslublar. Uslublaming reprenzentativ tan-lanishi. Matematik modeliashtirish. Rasmiy sonli uslubi. Ikki turi: Imitatsion modeli va ko'rsatish o'rganish modeli.

10-mavzu. Tarix fani tadqiqotlarida fanlararo yondashuv

Tarixning boshqa fanlar bilan o'zaro munosabatlari-ijtimoiy va gumanitar fan. Davriy jarayoni. Tarix va amiyatshunoslik. Yangi ijtimoiy tarix. Tarix va psixologiya. Tarix va tilshunoslik. Semiotika va tarix Tabiiy fanlar va tarix. Sinergetika, tartibsizlik nazariyasi.

11-mavzu. Tarixiy qonuniyat va tarixiy zamon kategoriyalari

Tadqiqotlarning ilmiy metodologik jihatlari.Obektning tanlanishi va tadqiq etilgan masalalaming quyilishi. Tadqiq etish masalalari. Muammoning tanlanish dolzarbliligi. Tadqiq qilingan metodning tanlanishi va manbali axborotning asoslarini paydo bo'iishi.

12-mavzu. Tarix fani tadqiqotlari va zamonaviy texnologiyalar

Tarixiy informatika. Internet. Axborotlashtirish jarayoni. Hozirgi tendensiyalar tarixiy informatika rivojida. Skaneming qo'llanilishi, Elektron pochta. Kompyuter va uning tarixiy ta'lim hamda fandagi imkoniyatlari. "Tarixchikompyuter" halqaro uyushma. Ma'lumotlar bazasi va kompyuter snefogiyalari. Intemetdagi imkoniyatlar.Kutubxonaning electron katalogi. Manbalar nashri.

13-mavzu. Tarix fani ilmiy tadqiqot ishlarini tashkillashtirish tamoyillari

Tarixiy tushunchaning turlari, kelib chiqish sabablari, genetik turlari, tuzumiy, funksiyaviy turlari. Tarixni tadqiq qilishda nazariyaning o'mi. Tushunchalar va kategoriyalaming tarixni tushuntirishdagi o'mi. Tarixiy bilimning mantiqiy tuzilishi. Tarixiy konsepsi.Tadqiq qilishning natijalarini tekshirish.

14-mavzu. Tarix fani ilmiy tadqiqot ishlarini tashkillashtirishning vazifalari

Tarix fani boshqa, ayniqsa, ijtimoiy-gumanitar fanlari bilan mustahkam va uzviy aloqa birligida rivojlanadi. SHuning uchun ham, tarixchilar falsafani, adabiyot va tilni, dinshunoslikni va boshqa fanlarni bilmay turib, haqqoniy tarixni to'la yoritib berolmaydilar.

15-mavzu. Tadqiqotlarning ilmiy metodologik jihatlari

CamScanner yordamida skanerlangan

Tadqiqotlarning ilmiy metodologik jihatlari.Obektning tanlanishi va tadqiq etilgan masalalaming quyilishi. Tadqiq etish masalalari. Muammoning tanlanish dolzarbliligi. Tadqiq qilingan metodning tanlanishi va manbali axborotning asoslarini paydo bo'lishi. Tarixiy borliqni o'rganish, tiklash va emperik darajasi. Tushuntirish va bilishning nazariy darajasi. Tarixiy tushunchaning turlari, kelib chiqish sabablari, genetik turlari, tuzumiy, funksiyaviy turlari. Tarixni tadqiq qilishda nazariyaning o'mi. Tushunchalar va kategoriyalaming tarixni tushuntirishdagi o'mi. Tarixiy bilimning mantiqiy tuzilishi. Tarixiy konsepsi.Tadqiq qilishning natijalarini tekshirish. Alohida va umumiy tushunchalar. Ko'rinishli va urug'chilik, aniq va noaniq tushunchalar.

III. Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1-mavzu. "Tarix fanining nazariy asoslari" faniga kirish

2-mavzu. Tarixiy bilishning o'ziga xosligi

3-mavzu. Tarixiy bilishning tamoyillari

4-mavzu. Tarixiy manba, axborot va uning xususiyatlari

5-mavzu. Tarixiy dalil va uning interpretatsiyasi

6-mavzu. Tarix fani metodologiyasida asosiy falsafiy yondoshuvlar

7-mavzu. Tarix fani tadqiqotlarida umumfan uslublari

8-mavzu. Tarix fani tadqiqotlarida maxsus tarixiy uslublar

9-mavzu. Tarix fani tadqiqotlarida matematik uslublarning qo'llanilishi

10-mavzu. Tarix fani tadqiqotlarida fanlararo yondashuv

11-mavzu. Tarixiy qonuniyat va tarixiy zamon kategoriyalari

12-mavzu. Tarix fani tadqiqotlari va zamonaviy texnologiyalar

13-mavzu. Tarix fani ilmiy tadqiqot ishlarini tashkillashtirish tamoyillari

14-mavzu. Tarix fani ilmiy tadqiqot ishlarini tashkillashtirishning vazifalari

15-mavzu. Tadqiqotlarning ilmiy metodologik jihatlari

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limni baholash – bu talabalarning jamoaviy tartibda va yakka tartibda berilgan amaliy loyihalarni bajarishlari orqali amalga oshiriladi. Bunda har bir talabaga bitta jamoaviy loyiha va ikkita yakka tartibda bajariladigan loyiha beriladi. Talaba berilgan loyihaning maqsad va vazifalarini, mohiyatini tushungan holda qo'yilgan masalani o'rganib, izlanishlar olib boradi. Olingan natijalarni tahlil qilib, hulosalari bilan taqdimotlar tayyorlab himoya qiladi. Ishchi fan dasturida loyihalarning soni, mavzusi, mazmuni bajarish usullari va topshirish muddatlari to'liq ochib beriladi.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. "Tarix fanining nazariy asoslari" fanining rivojlanishiga hissa qo'shgan tadqiqotchi olimlar ishlarini tasniflash.

2. Abu Rayhon Beruniyning tarix haqidagi qarashlari bo'yicha jamoaviy loyiha tayyorlash.

CamScanner yordamida skanerlangan

	3. Ibn Xaldunning tarix haqidagi qarashlarini jamlash va tahliliy tadqiqot olib borish. 4. Abulg'oziy Bahodirxon, Muhammad Yusuf Bayoniy, Ibratlarning tarixiy asarlarida tarix fanining talqini va qiyosiy tahlil qilish. 5. M.Behbudiy va A.Fitratning tarixiy asarlarida tarix fanining talqini va elektron darslik tayyorlash. 6. Tarixiy bilishning o'ziga xosligi va tamoyillari individual loyiha tayyorlash. 7. Metodologiya va tarixiy manba haqida elektron darslik tayyorlash. 8. Tarixiy dalil va uning interpritasiyasi kichik tadqiqot ishi olib borishi. 9. Tarixiy tadqiqotda umumfan uslublari bo'yicha misollar keltirish. 10. Maxsus tarixiy uslublar misollarini tayyorlash. 11. Tarixdagi matematik uslublarni jamlab uslubiy qo'llanma tayyorlash. 12. Kompyuter va tarixchi mavzusida kichik ilmiy tadqiqot ishi. 13. Tarix fani ilmiy tadqiqot ishlarini tashkillashtirish tamoyillari va vazifalari tadqiqotlarning ilmiy metodologik jihatlari bo'yicha ilmiy loyiha tayyorlash. 14. Tadqiqotlarni samarali olib borish muammolari, ilmiy ishlarni yozish usullari bo'yicha individual loyiha tayyorlash. 15. Tarix fani tadqiqotlarida fanlararo yondashuv mavzusida kichik ilmiy tadqiqot olib boorish. 16. Tarix fani metodologiyasida asosiy falsafiy yondoshuvlar olib brogan tadqiqotchilar nazariyalarini to'plash tahlil qilish. 17. Tarixiy manba, axborot va uning xususiyatlariga xos jihatlarini o'rganish. 18. Tarix fani tadqiqotlari va zamonaviy texnologiyalari ustida amaliy vazifalar bajarish yo'llarini to'plash. 19. Tarix fani tadqiqotlarida maxsus tarixiy uslublari mavzusida kichik ilmiy tadqiqot ustida ishlash. 20. Tarix fani tadqiqotlarida matematik uslublarning qo'llanilishi mavzusida tezis tayyorlash. 21. Maxsus tarixiy uslublar ustida ishlang. 22. Internet mavzusida ilmiy tezis tayyorlash. 23. Tarixiy informatika nima mavzusida kichik tadqiqot olib boring.
	V. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) **Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:** Kelajakdagi kasbiy faoliyatda tarix predmeti, tarixiy bilimlarning o'ziga xosligi va tamoyillari, metodologiyasi va tarixiy manbalari, tarixiy dalillar va ularni talqin qilish, tarixiy tadqiqotlarda umumiy ilmiy usullar, maxsus tarixiy usullar, fanlararo yondashuv, tarixdagi matematik usullar, tarixiy informatika fanlarga oid bilim, tasavvurga ega bo'lishi; (bilim) - o'zining kasbiy faoliyatida mustaqil qarorlar qabul qilishni; bakalavriatning mos yo'nalishi bo'yicha raqobatbardosh umumkasbiy tayyorgarlikka ega bo'lishni;foydalana olishi; (ko'nikma). - Tarix fanining turli bosqichlarida ro'y bergan muhim nazariyalar va

CamScanner yordamida skanerlangan

jarayonlarni o'rganish; tarixiy taraqqiyotga ta'sir ko'rsatgan omillarni tahlil etish;malakalarga ega bo'lishi kerak.

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni qilish;
- individual loyihalar;
- jamoa bo'lib ishlash va hikoya qilish uchun loyihalar

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish, joriy va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha variantlar asosida yozma topshiriqlarni bajarishi zarur.

VIII. Asosiy adabiyotlar:

1. Алимова Д.А. История как история, история как наука. Т.И. Историческое сознание. Т.: "Ўзбекистон". 2008.
2. Ilhomov Z.A. Tarix fani metodologiyasi. TDPU. 2013. - 212 b.
3. Ilhomov Z.A. Tarix fani metodologiyasi (tadqiqot uslublari va terminlarining izohli lug'ati). T.TDPU. 2013. 82 b.

IX. Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Алимова Д.А. История как история, история как наука. Т.И. Историческое сознание. Т.: "Ўзбекистон". 2008.
2. Ilhomov Z.A. Tarix fani metodologiyasi. TDPU. 2013. - 212 b.
3. Ilhomov Z.A. Tarix fani metodologiyasi (tadqiqot uslublari va terminlarining izohli lug'ati). T.TDPU. 2013. 82 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, O'zbekiston, - 488 b.20170
5. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - Toshkent, O'zbekiston, 2016. - 56 b.
6. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. - Toshkent, O'zbekiston, 2017. - 48 b.
7. Xolbayev S. Tarix fanning metodologik asoslari va tamoyillari masalasi. (I.Karimovning asarlari misolida). // Ijtimoiy fikr. Inson huquqlari, 2004, N1., 140-147 b.

Axborot manbalari

1. www.cspi.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.ziyonet.uz
4. www.edu.uz

CamScanner yordamida skanerlangan

	Chirchiq davlat pedagogika universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2023 yil "_______" ________________dagi qarori bilan tasdiqlangan.
	Fan/modul uchun ma'sullar: **S.A.Toshtemirova** CHDPU, "Jahon tarixi" kafedrasi mudiri, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori,(Ph.D). **M.H.Sa'dullayeva** CHDPU, "Jahon tarixi" kafedrasi o'qituvchisi
	Taqrizchilar: **O.Nosirov** - Toshkent shahar "Perfekt" universiteti Tarix fanlari boyicha t.f.n. dotsent **S.Shadmonova** – Sharqshunoslik instituti tarix fanlari doktori, proffesor

CamScanner yordamida skanerlangan